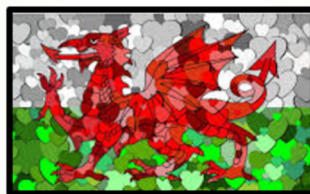

Llwybr Datblygu'r Gymraeg

2020-21

Tiwtor :

Bethan Griffiths

bethan.griffiths@pcydd.ac.uk

Darlith 7
Dydd Mawrth 10^{fed} o Dachwedd
2020

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Rhagoriaith
CANOLFAN
GWASANAETHAU
CYMRAEG

Nod y ddarlith

- Edrych yn fanylach ar **enwau** yn Gymraeg
- Datblygu dealltwriaeth am effaith cenedl yr enw ar ramadeg yr iaith gyda'r nod o wella'n cywirdeb llafar a chodi safonau llythrennedd y plant.

Beth ydy 'enw'?

- Enw (noun) ydy peth/gwrthrych.

Fel arfer yn rhywbeth ry'n ni'n gallu ei weld e.e. cadair, llyfr, drws.

Mae enwau haniaethol yn rhai dydyn ni ddim yn gallu eu gweld e.e. cariad, hiraeth.

Mathau o enwau

- Enw cyffredin yw'r ateb i'r cwestiwn Beth? Bydd yn dechrau â llythyren fach, e.e. ci, persawr.
- Enw priod yw'r ateb i'r cwestiynau Pwy? a Ble?. Bydd yn dechrau â phrif lythyren, e.e. Bangor, Tomos, Pobol y Cwm.
- Rydyn ni'n gallu ymateb i enw diriaethol gydag un o'r pum synnwyr (gweld, clywed, arogli, teimlo, blasu), e.e. cadair, teulu.
- Rhyw fath o syniad yw enw haniaethol. Dydyn ni ddim yn gallu ymateb iddo gydag un o'r pum synnwyr, e.e. hiraeth.
- Enw torfol yw'r enw ar grŵp o bobl neu bethau, e.e. byddin o filwyr, diadell o ddefaid.

Yn y Gymraeg, fel y Ffrangeg (ac ieithoedd eraill), mae pob enw naill ai'n wrywaidd (yn ddyn) neu'n fenywaidd (yn fenyw) neu'n lluosog.

Bydd y geiriadur yn dweud wrthyn ni ydyn nhw'n fenywaidd neu'n wrywaidd...

coeden

eb

tree

Geiriadur Cyffredinol Cysgair

ci

eg

dog

Geiriadur Cyffredinol Cysgair

Rhybudd!

munud

eg/b

minute

Geiriadur Cyffredinol Cysgair

Er gwybodaeth, mae cenedl rhai geiriau yn amrywio yn ôl ardal neu dafodiaith.

Er enghraifft, mae'r gair *munud* yn tueddu i fod yn wrywaidd yn y Gogledd ac yn fenywaidd yn y De.

Gogledd – dau funud; y munud hwnnw
De – dwy funud; y funud honno

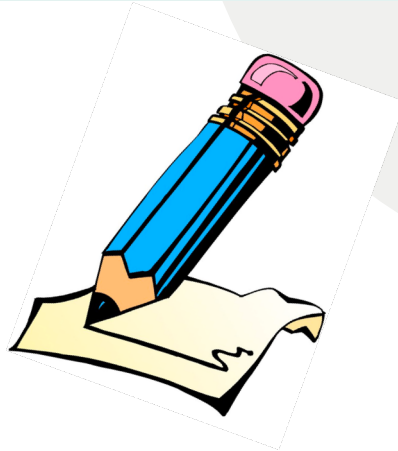
Cofiwch hefyd feddwl am genedl y gair yn hytrach na'r person,
e.e. disgybl eg plentyn eg
 pennaeth eg bardd eg

Wrth gwrs bydd gan rai enwau ffurfiau benywaidd a gwrywaidd
e.e. awdur / awdures

Pam bod gwybod beth ydy cenedl— yr enw yn bwysig?

Nodwch gymaint o resymau â phosib pam rydyn ni
angen gwybod beth yw cenedl enw.

Benywaidd/ Gwrywaidd Pwysigrwydd Cenedl Enw

ADRODDIAD- eg

- Treuliwyd chwe mis yn rhoi'r **adroddiad hwn** at ei gilydd.
- Mae'n adroddiad **cynhwysfawr, diddorol** ac eang **ei apêl**.
- Bydd pawb sy'n **ei ddarllen** yn cael budd mawr **ohono**.

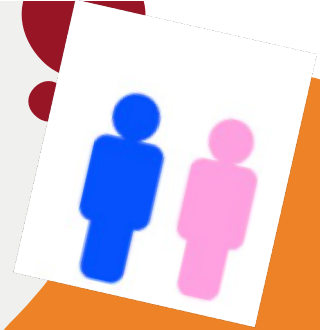
DOGFEN- eb

- y ddogfen **hon**....
- ddogfen **gynhwysfawr, ddiddorol** ac eang **ei hapêl**
- sy'n **ei darllen** yn cael budd mawr **ohoni**.

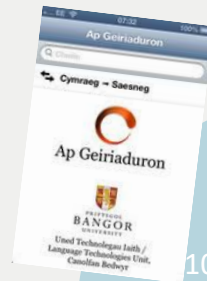
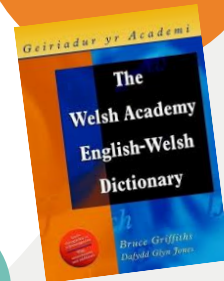
Ysgrifennwch 10 enw unigol fydddech
chi'n gweld mewn ystafell ddosbarth

Nawr gwiriwch ydyn nhw'n fenywaidd neu'n wrywaidd.

Defnyddiwch eiriadur.

Y fannod

Yn y Gymraeg mae **tair ffurf i'r fannod bendant**
(*the* yn Saesneg):

- **y** o flaen pob cytsain ond 'h', e.e. y ci
- **yr** o flaen pob llafariad a 'h', e.e. yr afal, yr haul
- **'r** ar ôl gair sy'n gorffen mewn llafariad, e.e. Gwelais i'r gath.

y + enw benywaidd unigol

Treigladd meddal ar ôl 'y' :

y gadair

y brifathrawes

y daith

y wers

y freuddwyd

y ddawns

y fam

OND: X ll / rh

y llygoden

y rhaglen

Defnyddio y / 'r = the

y + enw gwrywaidd

DIM treigladd

y cwrs

y papur

y trê

y gliniadur

y bwyd

y drws

y llyfr

y mwydyn

y rhedwr

y + enw lluosog

DIM treigladd = DIM CENEDL/ GENDER

y cadeiriau

y pensiliau

y teithiau

y gwersi

y bwydydd

y dogfennau

y llygod

y merched

y rhaglenni

Cyfieithwch...

- the pupil
- the desk
- the cat
- the sheet (taflen)
- the husband
- the girls
- the lessons

- y disgybl
- y ddesg
- y gath
- y daflen
- y gŵr
- y merched
- y gwersi

Byddwch yn ofalus gydag enwau benywaidd sy'n dechrau gyda ll neu rh...

Ni threiglwn ll na rh – rhaid cofio
hyn, ar ôl...
yn
y
mor
cyn
un

y llygoden (eb)
y rhestr (eb)

y + enw benywaidd unigol

Treigladd meddal ar ôl 'y' :

y gadair

y brifathrawes

y daith

y wers

y freuddwyd

y ddawns

y fam

OND: X ll / rh

y llygoden

y rhaglen

Defnyddio y / 'r = the

y + enw gwrywaidd

DIM treigladd

y cwrs

y papur

y trê

y gliniadur

y bwyd

y drws

y llyfr

y mwydyn

y rhedwr

y + enw lluosog

DIM treigladd = DIM CENEDL/ GENDER

y cadeiriau

y pensiliau

y teithiau

y gwersi

y bwydydd

y dogfennau

y llygod

y merched

y rhaglenni

Sut ydyn ni'n gwybod a ydy geiriau'n fenywaidd neu'n wrywaidd?

Mae cliwiau ar gael...

MAE'R TERFYNIADAU HYN FEL ARFER **YN WRYWAIDD**

-awd (traethawd)
-aint (maint)
-tid/did (ieuenctid)
-rwydd (distawrwydd)
-adur (cyfrifiadur)

-wr (chwaraewr)
-edd (mawredd)
-yn (offeryn)
-iad (mynediad)
-deb (undeb)

MAE'R TERFYNIADAU HYN FEL ARFER **YN FENYWAIDD**

- aeth (barddoniaeth)
- fa (campfa)
- en (seren)
- ach (cyfrinach)
- as (cymwynas)

- es (ysgrifenyddes)
- ell (llinell)
- eb (anfoneb)
- eg (dameg)

Tasg

Ar y daflen eirfa sydd ar Moodle, nodwch beth yw cenedl y geiriau hyn trwy eu lliwio/uwcholeu o neu nodi eg/eb yn y bocsys.

rheol	amserlen	llyfr	pennod	arbrawf
wythnos	cadair	bwrdd	tudalen	brawddeg
camgymeriad	cloch	pêl	cofrestr	ystafell
ysgol	cwestiwn	desg	cyfrifiadur	dogfen
tasg	ffeil	disgybl	llinell	diwrnod
ffilm	dosbarth	pâr	gair	plentyn
grŵp	gwera	taflen	gwlad	prawf

ATEBION

rheol	amserlen	llyfr	pennod	arbrawf
wythnos	cadair	bwrdd	tudalen (eb/g)	brawddeg
camgymeriad	cloch	pêl	cofrestr	ystafell
ysgol	cwestiwn	desg	cyfrifiadur	dogfen
tasg	ffeil	disgybl	llinell	diwrnod
ffilm	dosbarth	pâr	gair	plentyn
grŵp	gwrs	taflen	gwlad	prawf

Hwn a hon a hyn!

- Y ferch hon
- Y bachgen hwn
- Y ddesg hon
- Y bwrdd hwn
- Y clustogau hyn

Defnyddiwch HON ar ôl neu yn lle enw benywaidd unigol.
Defnyddiwch HWN ar ôl neu yn lle enw gwrywaidd unigol.

Rhowch HWN neu HON yn y bylchau yn y brawddegau hyn:

1. ‘_____ ydy’r fuwch rydw i am ei phrynu,’ meddai’r ffermwr.
2. ‘Mae’n gas gen i’r athro _____,’ dywedodd Gill pan welodd Mr Wilff.
3. Bydd yn rhaid i mam olchi’r sgert _____ cyn yfory.
4. Y ddinas _____ yw’r un fwyaf yn y byd.
5. Dydy’r gêm _____ ddim yn werth dod i’w gweld.
6. Y dafarn _____ ydy’r un agosaf i’r cartref.
7. ‘_____ ydy’r car oedd tu allan i’r tŷ.
8. ‘_____ ydy’r gyfres orau, heb os,’ dywedodd mam-gu am ei ffefryn – EastEnders!
9. ‘Mae’r wlad _____ yn eiddo i ti a mi,’ yw rhai o eiriau enwocaf Dafydd Iwan.
10. Yn y clwb _____ y dechreuodd Y Beatles ganu cyn i mi gael fy ngeni.

Rhowch HWN neu HON yn y bylchau yn y brawddegau hyn:

1. ‘_Hon ____ ydy’r fuwch rydw i am ei phrynu,’ meddai’r ffermwr.
2. ‘Mae’n gas gen i’r athro _hwn____,’ dywedodd Gill pan welodd Mr Wilff.
3. Bydd yn rhaid i mam olchi’r sgert _hon____ cyn yfory.
4. Y ddinas _hon____ yw’r un fwyaf yn y byd.
5. Dydy’r gêm _hon____ ddim yn werth dod i’w gweld.
6. Y dafarn _ hon ____ ydy’r un agosaf i’m cartref.
7. ‘__ Hwn _ ydy’r car oedd tu allan i’r tŷ.
8. ‘_ Hon ____ ydy’r gyfres orau, heb os,’ dywedodd mam-gu am ei ffefryn – EastEnders!
9. ‘Mae’r wlad _ hon ____ yn eiddo i ti a mi,’ yw rhai o eiriau enwocaf Dafydd Iwan.
10. Yn y clwb _ hwn ____ y dechreuodd Y Beatles ganu cyn i mi gael fy ngeni.

Gwrywaidd

Dim treigladd ar ôl 'y':

y **b**achgen
y **c**oleg
y **d**rws

Ansoddair ddim yn treiglo ar ôl enw gwrywaidd:

y bachgen **da**
y coleg **mawr**
y drws **melyn**

Rhifau Mr + y gair:

dau + TM
tri + TLI
pedwar + x

Gwr neu Ben?

Benywaidd

Treigladd meddal ar ôl 'y':

y ferch
y ddesg
y gath

Ond x 'll/rh' – y rhaglen

Ansoddair yn treiglo'n feddal ar ôl enw

benywaidd
y ferch **glyfar**
y ddesg **fawr**
y gath **ddu**

Rhifau Mrs + y gair:

dwy + TM
tair + X
pedair + X

RHIFO

un ci

dau gi

tri chi

pedwar ci

pum ci

chwe chi

un gath

dwy gath

tair cath

pedair cath

pum cath

chwe chath

Cyfri gwrthrychau gwrywaidd...

Tri chi - TLI

Pum ci

Chwe **chi** - TLI

Cyfri gwrthrychau benywaidd

Tair cath

Pedair cath

Pum cath

Chwe **ch**ath - **TLI**

**Treiglwch y geiriau sy'n dilyn 1, 2, 3 a 6 yn y brawddegau yma.
Rhowch y ffigurau mewn geiriau. Cofiwch ddefnyddio'r gwrywaidd neu'r benywaidd.**

1. Sylweddolais fod gan y disgybl druan 2 problem – ni allai wrando nac eistedd yn llonydd!
2. Oes angen newid y dywediad, 'Tri chynnig i Gymro' i '6 cynnig i Gymro?'
3. Mae'n rhaid defnyddio 2 tiwb prawf i wneud yr arbrawf.
4. Yn ôl yr hen ddihareb, '1 gwennol ni wna wanwyn.'
5. Roedd y 6 camlas yn uno â'i gilydd ger Manceinion.
6. 3 tŷ oedd i fod yn y llun ond roedd yn rhy haniaethol i mi allu gweld un!
7. Rydym yn cael 2 gwers Addysg Gorfforol ar bnawn dydd Llun.
8. 6 punt yr awr oedd fy nghyflog am weithio yn y caffi.

Treiglwch y geiriau sy'n dilyn 1, 2, 3 a 6 yn y brawddegau yma.
Rhowch y ffigurau mewn geiriau. Cofiwch ddefnyddio'r gwrywaidd neu'r benywaidd.

1. Sylweddolais fod gan y disgybl druan **ddwy** broblem – ni allai wrando nac eistedd yn llonydd!
2. Oes angen newid y dywediad, 'Tri chynnig i Gymro' i '**chwe** chynnig i Gymro?'
3. Mae'n rhaid defnyddio **dau** diwb prawf i wneud yr arbrawf.
4. Yn ôl yr hen ddihareb, '**un** wennol ni wna wanwyn.'
5. Roedd y **chwe** chamlas yn uno â'i gilydd ger Manceinion.
6. **Tri** **th**ŷ oedd i fod yn y llun ond roedd yn rhy haniaethol i mi allu gweld un!
7. Rydym yn cael **dwyt** wers Addysg Gorfforol ar bnawn dydd Llun.
8. **Chwe** **ph**unt yr awr oedd fy nghyflog am weithio yn y caffi.

Tasg gwaith grŵp

- Yn eich grwpiau, penderfynwch ar bwnc, thema neu faes astudio a meddyliwch am enwau perthnasol i'r thema honno.
- Gwnewch restr ohonyn nhw ac edrychwch yn y geiriadur i weld os ydyn nhw'n wrywaidd neu fenywaidd.

Disgrifio gwrthrychau

Pan fydd ansoddair yn disgrifio enw benywaidd bydd yn **treiglo'n feddal**..

merch + tal = merch **dal**

bachgen + tal = bachgen tal

nofel + da = nofel **dda**

llyfr + da = llyfr da

Ond: merched + pwysig = merched pwysig

Ansodderiau benywaidd

Bydd gan rai ansoddeiriau ffurfiau benywaidd a lluosog i'w defnyddio wrth ddisgrifio enwau benywaidd ac enwau lluosog.

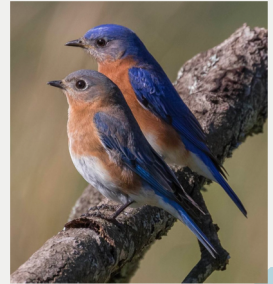
het **wen**

deilen **werdd**

adar **gleision**

Ansoddeiriau benywaidd eraill...

melyn > melen

dwy seren **f**elen

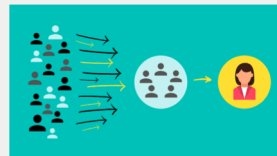
tlws > tlos

y fodrwy **d**los

byr > ber

rhestr **f**er

dwfn > dofn

yr afon **d**dofn

Camgymeriad cyffredin...

Mae gan y rhagenw

'ei'

ei reolau treiglo ei hun:

Ei (gwrywaidd) = TM

Ei (benywaidd) = TLI

ei

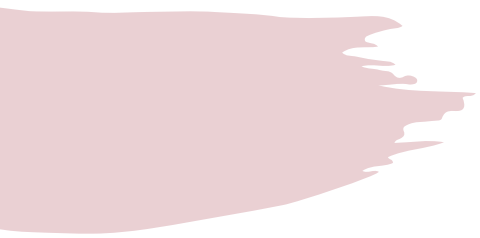
Roedd y bachgen yn cario ei **b**apur e.

Roedd y ferch yn cario ei **p**apur hi.

Dydy'r rheolau hyn
ddim yn dibynnu ar
genedl yr enw sy'n
dilyn 'ei'.

CHWARAE CHWAP!

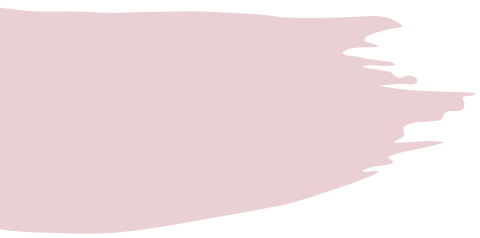
Pa un sy'n gywir?

Y ganolfan

Y canolfan

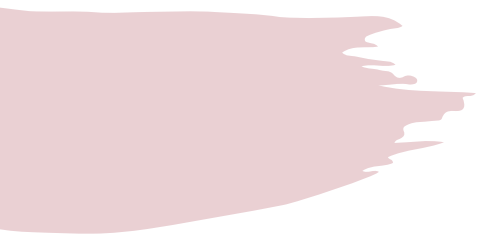
Pa un sy'n gywir?

Y gwaith

Y waith

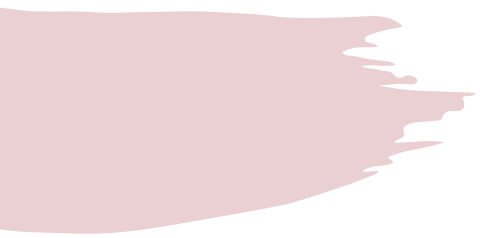
Pa un sy'n gywir?

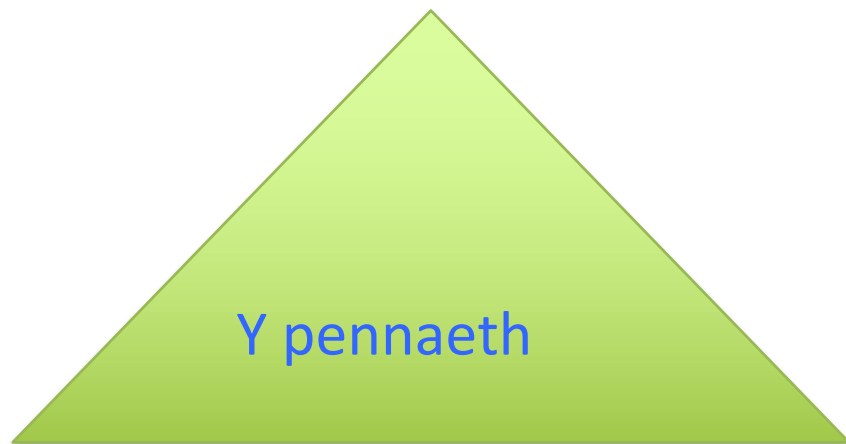
Y desg

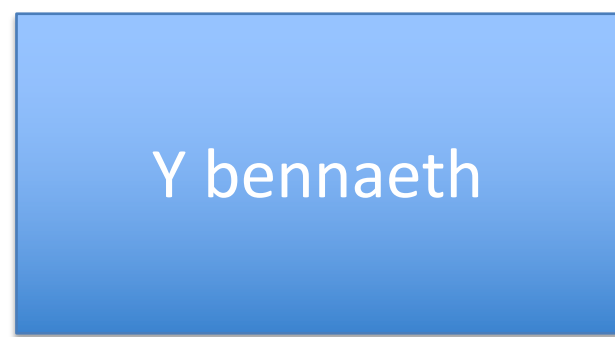
Y ddesg

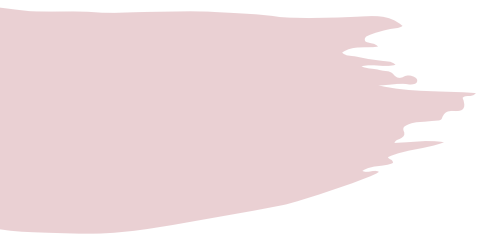
Pa un sy'n gywir?

Y pennaeth

Y bennaeth

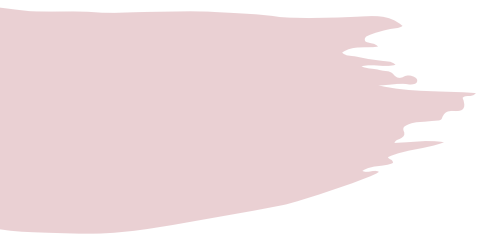
Pa un sy'n gywir?

Y fynedfa

Y mynedfa

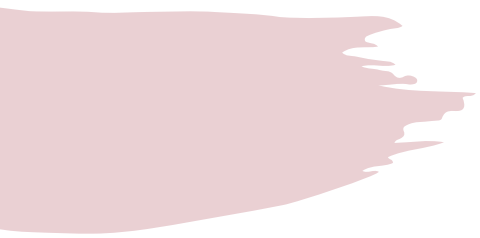
Pa un sy'n gywir?

Y pêl

Y bêl

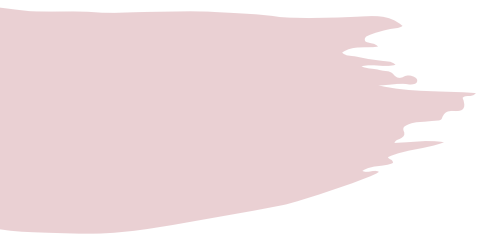
Pa un sy'n gywir?

Y blentyn

Y plentyn

Pa un sy'n gywir?

Y farn

Y barn

Tasg gyfeiriol – erbyn 12.11.20 (Copi ar Moodle)

Ymarferion

1. Dewiswch y geiriau cywir ymhob brawddeg.

1. Soniodd Enlli wrthyf neithiwr fod ganddi *ddau/ddwy* gyfrinach.
2. Mae'r holiadur *hwn/hon* yn gymhleth iawn.
3. Rwyf wedi bod i *bedair/bedwar* cyfweiliad yn ystod y mis diwethaf.
4. Mae'r *llinell/linell* ar y map yn dynodi'r ffin.
5. Gwelais i fod *pedwar/pedair* llyfrgell yn yr un ardal â'r brifysgol.
6. Mae'n sefyllfa *diifrol/ddifrifol* iawn erbyn hyn.
7. Pob dymuniad *dda/da* i ti yn dy swydd newydd.
8. Mae'r *gelyniaeth/elyniaeth* rhwng y ddwy wlad yn problem.
9. Mae yna dyfiant *dda/da* yn yr ardd eleni.
10. Mae'r car wedi cael *dau/dwy* wasanaeth eleni'n barod.

2. Ysgrifennwch y canlynol yn llawn gan dreiglo lle bo angen.

4 bachgen _____	4 merch _____
2 llyfryddiaeth _____	2 llyfryn _____
3 mynedfa _____	3 cyfrifiadur _____
1 rhewgell _____	1 derbynfa _____
4 dyddiadur _____	4 gwlad _____
2 carden _____	2 llwyddiant _____
3 iaith _____	3 peth _____